

Эпістальярная спадчына Зоські Верас (асаблівасці ўжывання спецыяльнай лексікі)

Да 125-годдзя з дня нараджэння Зоські Верас

У апошнія дзесяцігоддзі большасць лінгвістаў звяртаюцца да аналізу ролі чалавечага фактара ў мове, гэтая тэма разглядаецца ў сувязі з вывучэннем карціны свету і маўленчага апарата чалавека. Разуменне карціны свету адносіцца да фундаментальнага паняцця, якое выражае спецыфіку адчування чалавекам навакольнага асяроддзя. Шматлікія пытанні па гэтай праблеме знайшлі сваё адлюстраванне ў спецыяльных лінгвістычных працах [2]. На базе такіх даследаванняў у лінгвістыцы ўзніклі паняцці “моўная карціна свету” і “моўная асоба”.

Моўная асоба – любы носьбіт той ці іншай мовы, які характарызуецца на аснове аналізу створаных ім тэкстаў з пункту гледжання выкарыстання ў гэтых тэкстах сістэмных сродкаў мовы для адлюстравання бачання ім навакольнай рэчаіснасці і для дасягнення пэўных мэт [4]. Акрамя таго, у паняцце моўнай асобы ўваходзіць і тое, што дапамагае нам праявіць свой характар і свае асаблівасці, дзякуючы чаму можна даведацца шмат цікавага пра чалавека як носьбіта мовы і яго існаванне ў часе і прасторы. Тэрмін моўная асоба ўпершыню ў лінгвістычнай літаратуры з'явіўся ў 1927 г., яго аўтарам лічыцца нямецкі лінгвіст і Л. Вайсгербер. Шырокую папулярнасць тэрмін атрымаў толькі ў 1980-х г. у работах Г. Богіна і Ю. Караўлава [4].

Асобай, пра жыццё і творчасць якой ёсць жаданне даведацца як мага больш, была і Зоська Верас (Людвіка Антонаяна Сівіцкая-Войцік, 1892-1991) – яскравая паэтка, пісьменніца, грамадскі дзеяч, і проста чалавек, які зрабіў шмат карыснага для Беларускай літаратуры і культуры. Яе талент адлюстроўваўся ва ўсім: у вершах, літаратурных сачыненнях, апавяданнях і нават у лістах, якіх, напрыклад, у выданні «Верас, З. Выбраныя творы» (Беларускі кнігазбор) налічваецца 204 экзэмпляры [1]. Ліставалася Зоська Верас з В. Ластоўскім, С. Новікам-Пеюном, Л. Геніюш, А. Бачылам, А. Белакозам, А. Мальдзісам, Я. Саламевічам, М. Забэйдам-Суміцкім, У. Ягоўдзікам, А. Пяткевічам, Д. Бічэль-Загнетавай, К. Буйло, С. Панізнікам і многімі інш. Лясная хатка пад Вільняй, дзе жыла Зоська Верас, стала сапраўднай Мекай для некалькіх пакаленняў беларусаў. З лістоў Зоські Верас можна даведацца пра асобы Гальяша Леўчыка, Максіма Багдановіча, Сымона Рака-Міхайлоўскага, Антона Луцкевіча і інш., з якімі Зоська Верас была асабіста знаёма, пра беларускую батанічную тэрміналогію, пра гісторыю Беларускай кааперацыі міжваеннага перыяду, пра развіццё і дзейнасць беларускіх нацыянальных арганізацый і беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, пра выданне легальных беларускіх газет і часопісаў 20-х г. 20 ст., пра лёс беларусаў Сакольнішчыны і інш. Ліставанне Зоські Верас – каштоўны матэрыял для даследавання лексічных і структурных асаблівасцей яе эпістальярных тэкстаў.

Як вядома, Зоська Верас была вельмі адукаваным і рознабаковым чалавекам, яна шмат чым захаплялася, але больш за ўсё любіла батаніку і пчалаводства. У ліпені 1914 г. скончыла курсы “Агародніцтва, садоўніцтва і пчалярства”. Людвіка Антонаўна – рэдкі чалавек, які займаўся батанікай не толькі дзеля асабістай зацікаўленасці, але і дзеля беларускай навукі. Яшчэ ў 1912-1913 гг. яна пачала складаць “Батанічны зельнік”, а ў 1924 г. выдала “Беларуска-польска-расейска-ліцінскі батанічны слоўнік”, які ўключаў у сябе 302 расліны, 424 беларускія назвы. Адною з нагод стварэння слоўніка была заклапочанасць Зоські Верас тым, што нашыя пісьменнікі павінны часцей ужываць беларускія назвы раслін, наконт гэтага яна выказвалася ў лісце да Сяргея Панізніка: “Мо помніце, у “Вясёлцы” быў даўгі верш В. Віткі аб раслінах. Што ж, задума добрая, верш лёгкі, але што з таго, калі на цэлай старонцы было мо 4-5 беларускіх назоваў. Рэшта або чыста расейская – *иван-чай, адуванчык* (ад польскага *дзьмухавец*), *зверабой* і г.п. – або ў перакладзе: *анюціны вочки, першацвет* і г.п. Я дзіўлюся і крыўдую на этнографію. Запісваюць песні, легенды, казкі. Друкуюць кніжкі. Гэта добра, але калі звернеш увагу на расліну пад нагамі або гаворыш аб ёй, то найчасцей трэба перакладаць ім беларускі назоў на расейскі. Тады зразумеюць. Ці ж гэта не баліць?” [1, с. 407]. Як бачым, у лістах раскрываецца стаўленне Зоські Верас да выкарыстання русізмаў у батанічнай тэрміналогіі: “ Не даравала б такіх русіцызмаў: *медуница* – замест *мядоўка*, *сон-трава* – замест *сончыкі* <...> Чаму ж не ўжываць народнага, а расейскі? Гэта мае быць тэрмін навуковы? І смешна, і горка... Праўда?” [1, с. 336]. Акрамя таго, лісты Людвікі Антонаўны могуць быць дадатковым ілюстрацыйным матэрыялам да слоўніка, паколькі ў іх часта выкарыстоўваліся розныя батанічныя тэрміны і назвы раслін. Таксама яна часта давала парады па выкарыстанні пэўных лекавых зёлак, іх развядзенні. У лісце да Вацлава Ластоўскага, яна расказвала аб працы, большай за Батанічны слоўнік – гэта “Медадайныя расліны”. Яна адзначала, што гэтая брашура мае слоўнік выключна медадайных раслін у пяці мовах, у якім падаецца дэтальнае апісанне кожнай з іх: выгляд, дзе расце, як размнажаецца і г. д. У лістах можна сустрэць такія назвы раслін, як *флянсы, трускаўкі, белыя паземкі, ізоп, айва японская, дэўцыя, абляпіха, рабіна, белая акацыя, меліса, авёс, памідоры, цыбуля, суніцы, грэчка, ватанік, дуб, клён, ліпа, каштан, бэз, ляшчына, ёлкі, барбарыс, фарсыцы, пельнік, хрызантэмы, морква, чарнічкі, мох, абдуваньчык (малачай/багатка), ландыш, святаяннік, мацярдуюшка, сардэчнік, пустырнік, зверабой, доннік, маць-і-мачыха, дзівасіл* і інш. Неаднаразова ў сваіх лістах Людвіка Антонаўна ўзгадвае “Агародніцка-пчалярскія” курсы, беларускае Таварыства “Пчала”, а таксама часопіс “Беларуская борць”, што сведчыць аб шчырай зацікаўленасці батанічнай навукай і яе галінамі. Цікавым фактам з’яўляецца тое, што Уладзімір Караткевіч, звяртаючыся да Зоські Верас у пераспісцы, называў яе “паважаны наш батанічны бог”. І сапраўды гэта так, яна цалкам аддавалася працы, сваім інтарэсам, што заслугоўвае вялікай пашаны. Таму невыпадкова ў лістах так багата тэрмінаў, звязаных з пчалярствам: *медадайныя расліны, бортніцтва, пчалаводства, размнажэнне пчол, мёд,*

медазбор, пчаляр, пчалярства, пчолы, пасека, калода-стаяк, калода-ляжак, вылет пчол і інш.

На нашу думку, эпістальная спадчына - не толькі паказчык зносін паміж людзьмі, але і раскрыццё захапленняў чалавека, яго інтарэсаў. Лісты Зоські Верас – гэта не проста ўспаміны, гэта тое, што з'яўляецца часткай культуры нашай нацыі. Зоська Верас з тых людзей, пра якіх кажуць, што яны жывуць і працуюць дзеля роднай Бацькаўшчыны, дзеля беларускага народа, дзеля роднага слова. Батаніка ж – яшчэ адно захапленне, якое прывяло да вялікага кроку ў беларускай лексікаграфіі.

1. Верас, З. Выбраныя творы / Зоська Верас ; уклад., прадм., камент. Ганны Запартыка. – Мінск : Беларуская навука, 2015. – 572 с., 4 л. іл. - (Беларускі кнігазбор : БК. Серыя 1, Мастацкая літаратура).

2. Иванцова, Е. В. О термине “языковая личность” : истоки, проблемы, перспективы использования / Е. В. Иванцова // Вестник Томского государственного университета. - Томск : ТГУ, 2010. - №4 (12). - С. 24-32.

4. Языковая личность // Википедия [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F_%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C. – Дата доступу: 30.03.2017.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУ